

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ДИСЦИПЛІНИ

**«Історія Християнської церкви та
основи християнської моралі»**

(для бакалаврів)

Київ 2018

Підготовлено завідувачем кафедри українознавства, православ'я та теології Д. С. Мартишиним

Затверджено на засіданні кафедри українознавства, православ'я та теології (протокол № 1 від 30.08.2018 р.)

Мартишин Д. С. Навчальна програма дисципліни «Історія Християнської церкви та основи християнської моралі» (для бакалаврів). – К.:МАУП, 2018. – 22 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни «Історія Християнської церкви та основи християнської моралі», теми контрольних робіт та методичні вказівки до виконання контрольної роботи, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія
управління персоналом»
(МАУП), 2018

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма курсу «Історія Християнської церкви та основи християнської моралі» спрямована на отримання студентами відповідних базових знань, розширення їх кругозору та формування релігійної й духовно-моральної культури, набуття вмінь та навичок богословського аналізу церковно-парафіяльного буття Православної Церкви та основних засад християнської моралі.

Християнство — найчисленніша світова релігія. Вона формувалась не як регіональна, а як світова релігія, що відігравала роль стимулюючого фактора міжнародного і міждержавного культурного спілкування. Київська Русь, прийнявши християнство, змогла наблизитися до надбань європейської культури, тим самим поглиблюючи і розвиваючи свою власну. Православ'я стало надійним ґрунтом для створення могутньої і централізованої країни. Прийняття християнства сприяло зростанню міжнародного авторитету держави. Хрещення Русі та одруження на сестрі візантійського імператора ввели Володимира у коло християнської сім'ї європейських правителів, а Давньоруській державі відкрили шлях до її визнання європейською християнською спільнотою.

Під впливом християнської моралі поступово відбулася докорінна зміна світобачення та світосприйняття населення Давньоруської держави. Поступово відбувається зміщення акценту в релігійній вірі: він переноситься із зовнішнього на внутрішній світ людини, внаслідок чого людина отримує свободу вибору поведінки. Християнська мораль — це виховний процес, який є дією виховних чинників, в ній людина, спасенна Христовою благодаттю, прямує до повноти особи і осягає її, згідно з Божим покликанням.

Мета вивчення дисципліни «Історія Християнської Церкви та основи християнської моралі» — становлення нового, гуманістичного мислення, яке є умовою творення будь-якої культури. Необхідно сприяти можливості побачити всю красу християнської духовності і нею керуватися. Дисципліна показує хибність релятивістської моралі, яка залежно від поточних потреб ті ж самі дії одного часу схвалює, а іншого — засуджує. Моральністю повинна правити правда: щоб добро називалось добром, а зло — злом.

Вивчення дисципліни «Історія Християнської Церкви та основи християнської моралі» покликане внутрішньо збагатити студентів і сприяти кращому розумінню тих моральних і духовних засад, на яких будувався менталітет українців і які й досі є суттєво впливовими в їх повсякденному житті.

Народ України завжди черпав духовність з віронавчальних джерел Православної Церкви, яка відіграла найвизначнішу роль у збереженні та поліпшенні життєздатності нації. У народі, що не знає свого минулого, немає й майбутнього. Історія українського народу глибоко пов'язана з історією Православної церкви і всього християнства.

Дисципліна «Історія Християнської Церкви та основи християнської

моралі» тісно пов'язана із загальною історією, основами філософського аналізу, релігієзнавством та культурологією. Знання історії Православної Церкви, християнського віровчення та моралі сприятиме засвоєнню матеріалу.

Предметом курсу «Історія Християнської Церкви та основи християнської моралі» є події, що сприяли зародженню та формуванню Християнської Церкви, її історичному розвитку та християнської моралі.

Завдання курсу «Історія Християнської Церкви та основи християнської моралі» полягає в тому, щоб висвітлити факти, що характеризують життя церкви, використавши весь доступний історичний матеріал, критично його опрацювати, встановивши справжнє, автентичне, відкинувши фальсифіковане й зазначивши сумнівне, і викласти весь отриманий і критично перевірений матеріал з дотриманням відповідних правил.

Враховуючи потребу духовного відродження України та зміцнення моральності у суспільстві, вищі навчальні заклади покликані забезпечити наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу змістом, який би допомагав педагогам виховувати найкращі духовні якості, чесні і сильні характери, формувати сумління і громадянські чесноти: працьовитість, самопожертву, пошану до старших — і спонукав би студентів бути і нині і в подальшому корисними своєму народові.

Сьогодні зростаюча роль релігії у духовному відродженні не викликає сумнівів. Викладання дисципліни «Історія Християнської Церкви та основи християнської моралі» у вищих навчальних закладах не суперечить їх світському характеру і розглядається як складова національного виховання в цілому. Адже духовність породжує шляхетність, допомагає кожній людині стати людиною, а нації — нацією. У християнській моралі сконцентровані найвищі цінності європейської цивілізації. Це дає можливість християнським аргументам залишатися найвагомішими. Отже, щоб виховати здорову, культурну спільноту людей, необхідні знання історії Християнської Церкви, принципів християнської моралі. Імперативом нашого часу все ширше стає релігійне виховання, яке спроможне повернути нашому народові справжні ідеали. Зважаючи на те, що студенти можуть належати до будь-якої конфесії, дисципліна «Історія Християнської церкви та основи християнської моралі» не нав'язує своєї точки зору, а ознайомлює з духовними векторами розвитку християнства, підвалинами православної християнської моралі, що є традиційними в Україні.

Завданнями дисципліни є:

- вивчення та розкриття основних історичних векторів духовного розвитку християнства;
- концептуальні визначення засад християнської моралі на основі вивчення історії Християнської церкви та богословської думки Православної церкви;

- розробка інструментального забезпечення богословського аналізу певних історичних подій християнства та духовно-релігійних явищ життя людства.

Після опанування дисципліни студент **повинен знати:**

- засади християнської моралі та основні віхи історії Християнської церкви;

- методологію вивчення історії Православної церкви;

- сутність християнського богослов'я та основні напрямку духовного розвитку християнства;

- релігійно-етичні питання християнського богослов'я.

В процесі вивчення курсу «Історія Християнської церкви та основи християнської моралі» **студенти повинні вміти:**

- одержати змістовну інформацію про історію християнства;
- осмислити важливе значення християнської моралі в процесі пізнання світу, а також у формуванні поведінки християнина в соціумі;
- засвоїти систему знань про життя Православної церкви, інших Християнських церков та роль святих Отців церкви, видатних богословів, церковних діячів та релігійних мислителів у становленні християнської думки та християнської моралі;
- знати специфіку богословського підходу до вивчення церковного життя, суспільства, соціальних груп, спільнот, організацій, взаємодії особистості та суспільства, церковних відносин з державою;
- оволодіти системою знань про основні етапи формування християнського богослов'я й моралі в історії Християнської церкви;
- аналізувати джерела, історію, етику, мораль та богослов'я Християнській церкви;
- володіти навичками роботи з віронавчальними й богословськими документами Християнської церкви;
- розрізняти специфіку богословських збірників Православ'я, Католицизму і Протестантизму;
- вміти розпізнавати, розуміти та оцінювати церковне та суспільне життя на основі системного богословського підходу й всебічного богословського бачення духовних проблем людства;
- розуміти місце християнської моралі у житті Православної, Католицької та Протестантських церков;
- розуміти важливу та визначальну роль Вселенських Соборів у формуванні канонічного права та догматичної думки Християнської церкви;
- вільно орієнтуватися в структурі церковного устрою Християнської церкви.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
«Історія Християнської Церкви та основи християнської моралі»

№ п/п	Назви змістових модулів та тем
Змістовий модуль 1. Християнство в історії людства	
1.	Земне життя Господа нашого Ісуса Христа та заснування Християнської Церкви
2.	Життя Церкви в епоху Вселенських Соборів
3.	Розвиток богословської думки та християнської культури
Змістовий модуль 2. Сутність і зміст християнської моралі як науки	
4.	Мораль в Старому та Новому Завітах. Божественне Одкровення про мораль
5.	Літургічне життя Християнської Церкви та духовно-моральне вдосконалення людської особистості
6.	Засади християнської моралі
7.	Аскетичні подвиги християнських подвижників віри й благочестя в історії Християнської Церкви
8.	Релігійна й секулярна мораль в історії та житті людства
Змістовий модуль 3. Сучасне християнство	
9.	Стан Православної Церкви в сучасному світі
10.	Християнство третього тисячоліття

Разом: _____ годин.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

«Історія Християнської Церкви та основи християнської моралі»

Змістовий модуль 1.

Християнство в історії людства.

Тема 1. Земне життя Господа нашого Ісуса Христа та заснування Християнської Церкви.

Засновник християнства — Господь наш Ісус Христос. «Історія Церкви», етимологія та поняття. Специфіка науки і джерела. Поділ церковної історії на періоди. Біблійні та небіблійні джерела. Особистість Христа за Євангеліями, громадське служіння: проповідь, Голгофа, Воскресіння та Вознесіння. П'ятидесятниця. Доля Христових апостолів. Апостольська громада. Місія апостола Павла. Іудейські переслідування. Категоріальна система християнського богослов'я та особливості богословських категорій. Основні богословські категорії: «Бог», «Церква», «Священне Передання», «Святе Письмо», «віра», «канони», «догмати», «Святі Отці», «ієрархія». Генеза виникнення Церкви: богословські, історичні та соціологічні аспекти. Богословське осмислення поняття «Церква». Специфіка та структура церковних відносин. Суб'єкти відносин. Склад і устрій Церкви (православна та католицька модель). Поділ церковного кліру. Церковні інститути: парафія та єпархія. Розвиток еkleзіології (науки про Церкву) в ХХ столітті: протопресвітер Микола Афанасьєв, прот. Олександр Шмеман, митрополит Іоанн (Зізіулас). Становлення вчення про Церкву як науки та подолання кризи секуляризації.

Література [1-3; 5; 7, 9, 13, 31]

Тема 2. Життя Церкви в епоху Вселенських Соборів.

Генеза становлення церковної ієрархії. Церковна організація. Апостоли, пророки і вчителі. Священство: єпископ, пресвітер, диякон. Особливості розвитку парафіяльного життя. Принцип соборності та єдності Церкви. Церковна ієрархія: основні поняття. Ступені ієрархії і церковні посади. Ступені церковнослужителів. Права і обов'язки кліриків. Чернецтво та одружене священство. Перші ересі: гностицизм, монтанізм, монархіанство, донатизм, маніхейство. Боротьба Церкви з ересями. Канон Святого Письма. Творіння мужів апостольських. Клімент Римський, Ігнатій Антіохійський, Полікарп Смирнський. Апологети. Твори і богословсько-філософська система Оригена. Богослужіння цього періоду. Молитви, співи, читання св. Письма, проповідь, таїнства Хрещення та Євхаристії. Церковне мистецтво. Богословські школи: Антіохійська та Олександрійська. Вселенські Собори. Догматичні та канонічні питання. Догмати і розвиток духовного життя

християнина. Тринітарні суперечки. Арій та святий Афанасій Олександрійський. Вчення про Святу Трійцю та Христа. Історія та передумови проведення Вселенських Соборів. Богослов'я Православної Церкви як шлях освячення та обоження. Халкідонське визначення.

Література [1-3; 5; 7-9; 14; 22, 23, 31, 38, 43]

Тема 3. Розвиток богословської думки та християнської культури.

Культурне середовище християнства. Золота доба богословської думки. Поширення християнства та огляд християнського місіонерства. Богослов'я та релігійний плюралізм. Богословські портрети християнства. Західний та східний вектор духовного розвитку християнства. Політична ситуація Середньовіччя. Католицька богословська думка. Богословська думка Західної Європи. Богослов'я та освіта у Візантії. Розвиток світського знання. Реформація церковного життя. Мартін Лютер. Соціальні, економічні та політичні причини Реформації. Основні напрями Протестантизму. Ставлення Церкви до Священного Передання та Святого Письма. Авторитет Святого Письма та Священного Передання Церкви: варіації богословських підходів. Осмислення поняття «традиція» в Протестантській Церкві. Наслідки церковної Реформації у Європі. Авторитет Римського Понтифіка та церковних протестантських громад. Місіонерські та культурні питання розвитку християнства. Духовна взаємодія та спілкування християн як поворотні пункти церковного життя. Поняття «церковне життя», його богословський зміст.

Література [1-3; 8; 12, 27, 28, 39]

Змістовий модуль 2.

Сутність і зміст християнської моралі як науки

Тема 4. Мораль в Старому та Новому Завітах. Божественне Одкровення про мораль.

Загальність моральної проблематики. Святе Письмо та Священне Передання Церкви. Зв'язок та ієрархія моральних цінностей. Поняття про моральний закон, його зміст, джерела, імперативність і внутрішню єдність. Природний моральний закон і Божественне Одкровення. Декалог. Синайське законодавство. Закон і моральні ідеали. Поняття про правду, право і справедливість. Фундаментальні моральні категорії: критерії й орієнтири морального буття. Зв'язок особистості і суспільства в контексті морального буття. Місце християнської моралі в курсі наук про людину.

Література [1-3; 5; 6; 9; 10; 18; 22; 31; 38]

Тема 5. Літургічне життя Християнської Церкви та духовно-моральне вдосконалення людської особистості.

Богослужіння Православної Церкви. Священне Передання Церкви. Євхаристія. Таїнства Церкви: богословські поняття. Літургічне богослов'я. Зв'язок богослов'я та духовного життя християнина. Духовна війна християнина. Церковна дисципліна. Твори Святих Отців Церкви на шляху духовного вдосконалення особистості. Покаяння та Причастя. Читання Слова Божого. Піст та молитва. Віра та благочестя. Місія Церкви у світі: проголошення Євангелія, служіння таїнств, справи милосердя. Євангелізація, місіонерство. Звершення богослужіння. Звершення церковних таїнств. Соціальне служіння Церкви. Літургічне відродження у XX ст.. Основні тенденції розвитку парафіяльного життя на порозі XXI ст.

Література [1-3; 5; 6; 8; 9;19; 21; 22]

Тема 6. Засади християнської моралі

Взаємовідношення старозавітної етики і благодатного змісту християнського морального світу. Нескінченна досконалість, моральне переродження і синовня любов до Небесного Отця – основні вимоги новозавітної моралі. Божественна любов і її переживання в Новому Завіті. Нова заповідь любові – головний зміст морального вчення Христа. Любов до Бога і до ближнього в їхній взаємодії. Викривлене розуміння любові. Властивості особистості, обновленої дією Духа Святого. Віра як релігійна інтуїція. Віра як прагнення до єднання людської особистості з особистістю Божественною. Практичні добродіяння як вираз життєвої спасительної віри. Правильна градація моральних цінностей. Співвідношення євангельського ціннісного знання і людських етико-психологічних переваг. Необхідність ієрархії особистісних і суспільних моральних цінностей як вираження об'єктивних рангових категорій. Особисті і суспільні типи ціннісної ієрархії. Поклоніння, прославляння, сповідання Бога, слідування за Ним як точна підстава особистого морального устрою.

Література [1-3; 5; 6; 9;10;18; 22; 31;38]

Тема 7. Аскетичні подвиги християнських подвижників віри й благочестя в історії Християнської Церкви

Переслідування християн. Мучеництво. Зародження чернецтва. Пустеля та імперія. Провісники чернечого подвигу. Преподобні Отці Церкви. Преподобний Антоній Великий. Давні чернечі устава. Патерики. Чернече

життя на Заході та Сході. Преподобний Касіян Римлянин. Преподобний Іоанн Дамаскин. Аскетика, молитва, споглядання та віра християнина. Аскетична творчість і боротьба з гріхом. Ісихазм. Монастирі в житті Православної Церкви. Святитель Григорій Палама. Історія Афону. Чернече життя Католицької Церкви. Бенедиктинці. Францисканці. Домініканці. Орден єзуїтів. Мислителі Східної та Західної Церкви. Преподобний Ніл Сорський. Богомислення руського Православ'я. Старецтво. Сучасне богослов'я Церкви та духовний устрій християнства.

Література [3-5; 8; 11–15; 32; 45]

Тема 8. Релігійна й секулярна мораль в історії та житті людства

Священне та секулярне у свідомості християнина. Абсолютна християнська мораль. Вчення про Бога та християнська антропологія. Матеріалізм та атеїзм. Марксизм, фашизм і комунізм як секулярні течії месіанізму. Гуманізм. Зародження гуманізму. Гуманізм християнський і секулярний. Гуманізм у сучасному світі. Плюралізм. Моральний релятивізм. Ліберальні цінності сучасного світу та християнський традиціоналізм. Релігійний модернізм та консерватизм. Айн Ренд та сучасні етичні системи. Моральні виклики сучасного світу. Значення Особистості Христа для розкриття особистісної етичної свідомості і практики.

Література [12; 18; 22 ; 24; 26; 37; 39; 40; 42]

Змістовий модуль 3. Сучасне християнство

Тема 9. Стан Православної Церкви в сучасному світі.

Православний світ та питання екуменізму. Поняття «автокефалія» в історії Християнської Церкви. Умови для набуття церковної автокефалії. Шляхи отримання автокефального статусу. Життя Помісних Православних Церков світу. Вселенська місія Церкви та національні особливості. Єресь етнофілітизму. Універсалізм Євангельського проголошення Істини. Виникнення та розвиток церковних розколів на шляху отримання автокефалії. Проблеми церковного розколу в Україні. Вища влада в Церкві. Автокефальні й автономні Православні Церкви. Вселенська Патріархія. Олександрійська Православна Церква. Антиохійська Православна Церква. Єрусалимська Православна Церква. Руська Православна Церква. Грузинська Православна Церква. Сербська Православна Церква. Румунська Православна Церква. Болгарська Православна Церква. Кіпрська Православна Церква. Елладська Православна Церква. Албанська Православна Церква. Польська Православна Церква. Православна Церква Чеських земель та Словаччини. Православна

Церква в Америці. Українське Православ'я на шляху до автокефалії. Подолання церковко розділення. Богослов'я християнської єдності.

Література [4; 5; 8 ; 14; 15; 17; 28; 48]

Тема 10. Християнство третього тисячоліття.

Історичний шлях розвитку Православної Церкви. Кризові явища церковно-парафіяльного життя у площині політичної боротьби суспільства. Виникнення церковних політичних та ідейно-національних розколів. Канонічний устрій Православної Церкви та політична доцільність. Специфіка науково-богословського аналізу парафіяльного життя. Теологія: як покликання та служіння Істині. Специфіка викладання християнського богослов'я в сучасному вузі: необхідність поєднання теорії й практики. Священик, богослов та політичний діяч: спільне та відмінне в служінні суспільству. Основні напрямки розвитку християнської історії та богословської думки. Вплив богослов'я Православної Церкви на суспільну думку в Україні. Виклики сучасного світу та пошук нової релігійної ідентичності.

Література [5; 24;43; 44; 62; 63; 67; 68]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Філософія та моральність у Римській імперії.
2. Християнство у Палестині.
3. Християнство та старозавітній іудаїзм: діалог та суперечки.
4. Релігії Римської імперії.
5. Апостольська проповідь та поширення християнства.
6. Заснування Церкви та вчення про Христа Спасителя.
7. Християнська полеміка з язичництвом.
8. Християнські розділення: гріх, ересі і розколи.
9. Євхаристія у перших християн.
10. Гностицизм та віровчення Церкви.
11. Причини, обставини переслідувань та гонінь християн.
12. Формування християнського богослужіння.
13. Виникнення церковних свят.
14. Ранньохристиянська література.
15. Аскетизм, чернецтво та духовні подвиги святих отців IV століття.
16. Розпад Римської імперії та народження Візантії.
17. Боротьба християнства проти язичництва.
18. Виникнення чернецтва.
19. Християнство в Африці і на Сході.
20. Формування новозавітного канону книг Святого Письма.
21. Формування тринітарного богослов'я Церкви
22. Догматичні питання у житті Церкви.
23. Христологія у Древній Церкві.
24. Олександрійська богословська школа IV століття.
25. Антиохійська християнська школа.
26. Богослови Західної Церкви.
27. Блаженний Августин та його богословська спадщина.
28. Святоотцівська думка та формування богослов'я Православної Церкви.
29. Великий церковний розкол 1054 року.
30. Зростання папської могутності.
31. Богословська думка середньовіччя: схоластика, реалізм, концептуалізм, номіналізм та містика.
32. Мартін Лютер та Реформація в Німеччині.
33. Лютеранство і кальвінізм: основні доктрини.
34. Видатні християнські богослови XX сторіччя.
35. Місіонерська діяльність Православної Церкви: історія та сучасність.
36. Чернече духовне життя Афону.
37. Християнська культура та виклики секулярного світу.
38. Апостольська спадкоємність і примат Рима.
39. Розкол Українського Православ'я у XX сторіччі.
40. Життя та проповідницька діяльність святиителя Іоанна Златоустого.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що вивчає предмет «Історія Християнської Церкви та основи християнської моралі»?
2. Чи існує зв'язок між церковною та світською історичною науками?
3. Як людство було підготовлене до пришествя Христа?
4. Стан язичництва напередодні Різдва Христового.
5. Іудейські вірування про Месію.
6. Політичне становище Іудеї.
7. Які філософські школи існували в період перед Різдром Христовим?
8. Що таке еллінізм?
9. Перше чудо Христа.
10. Небіблійні джерела про життя Христа.
11. Заснування Церкви.
12. Життя Єрусалимської общини.
13. Діяльність апостолів.
14. Як поширювалось Християнство?
15. Доля апостолів.
16. Відносини Церкви зі світом у перші століття свого буття.
17. Переслідування християн іудеями.
18. Гоніння Римської імперії на Церкву.
19. Причини переслідувань.
20. Життя Церкви в період гонінь.
21. Церковна організація.
22. Ієрархія Церкви.
23. Неієрархічне служіння в Церкві.
24. Єретики апостольського періоду.
25. Апологети.
26. Богослужіння в перші три століття.
27. Християнське мистецтво в Римі.
28. Християнізація Римської імперії.
29. Проповідь варварським народам.
30. Що декларував Міланський едикт?
31. Церква і держава після 313 року.
32. Які патріархати ви знаєте?
33. Що розглядав I Вселенський собор?
34. Символ віри.
35. III-IV Вселенські собори.
36. VII Вселенський собор.
37. Іконографія в Церкві.
38. Церковний календар і богослужіння.
39. Інститут чернецтва.
40. Причини розколу церков.
41. Догматичні відхилення Риму.

42. Папи та імператори.
43. Етнографічні і політичні причини схизми.
44. Унії між Сходом і Заходом.
45. Наслідки розколу 1054 року.
46. У чому полягала ісламська загроза?
47. Становище церкви у Візантії до падіння Константинополя.
48. Найвизначніші діячі Церкви після розколу.
49. Мистецтво у Візантії, найвизначніші пам'ятники.
50. Катакомби та перші ікони.
51. Слов'янські язичницькі вірування.
52. Храми на Русі до 988 року.
53. Наслідки християнізації Русі.
54. Реакція православ'я на проголошення унії.
55. Богословські школи та братства у період до першої половини XVII ст.
56. Коли відбувся Харківський собор Української Православної Церкви?
57. Церкви в Індії, Персії, Сирії.
58. Християнізація Єгипту і Північної Африки.
59. Доля Церкви на Святій Землі.
60. Що таке совість?
61. Створення людини за образом і подобою Божою.
62. Особливості старозавітного одкровенного морального закону.
63. Моральний стан людини під законом (за вченням апостола Павла).
64. Божественне Одкровення як джерело знання про мораль.
65. Взаємовідношення старозавітної етики і благодатного змісту християнського морального світу.
66. Нова заповідь любові – головний зміст морального вчення Христа.
67. Зміст морального знання як системи ціннісного ставлення особистості до Бога, людей, світу і до самої себе.
68. Абсолютна і релятивна мораль.
69. Завершення морального шляху християнина.
70. Благо як зміст морального буття.
71. Об'єктивна змістовність морального світу.
72. Загальність моральної проблематики.
73. Зв'язок та ієрархія моральних цінностей.
74. Поняття про моральний закон, його зміст, джерела, імперативність і внутрішню єдність.
75. Зв'язок особистості і суспільства в контексті морального буття.
76. Місце християнської моралі в курсі наук про людину.
77. Божественне Одкровення як джерело знання про мораль.
78. Суб'єктивність особистого морального переживання і засвоєння особистістю моральних установок.
79. Моральне творення і руйнування особистості.
80. Невідповідність між теорією і практикою в конкретності особистого буття.

81. Воля і моральне самовизначення.
82. Моральний пошук правди і добра та достоїнство особистості.
83. Перекрученість морального буття.
84. Богообразність і краса цілісної особистості.
85. Пошкодження розумових, вольових і емоційних здібностей у гріхопадінні.
86. Сплутаність і невизначеність добра і зла в особистій і суспільній свідомості і бутті.
87. Просторість і роздробленість гріховного змісту життя. Взаємодія гріхів у занепалій дійсності.
88. Основні особливості ушкодженого гріхом буття.
89. Свавілья як перекручення волі.
90. Байдужість до духовного життя і захопленість порожніми цінностями світу.
91. Безсилля в боротьбі з гріхом.
92. Перекрученість ціннісного світу.
93. Священне Передання Церкви.
94. Святе Письмо та Священне Передання Церкви.
95. Догмати та канони.
96. Автокефалія в Православній Церкві.
97. Подолання церковного розколу в Україні.
98. Місія Церкви в сучасному світі.
99. Великий Всеpravославний Собор.
100. Чернече життя Афону.

Список рекомендованої літератури

Основна література

1. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. — К.: Свято-Успенская Киево-Печерская Лавра; «Феникс», 2012. — 1536 с.
2. Аверинцев Сергей. Софія-Логос. Словник. 2-е видання. — К.: Дух і Літера, 2004. — 640 с.
3. Болотов В. В. Три первых века христианства. — М.: Ломоносовъ, 2015. — 216 с.
4. Брэдшоу Д. Аристотель на Востоке и на Западе: Метафизика и разделение христианского мира / Отв. Ред. А. Р. Фокин / Ин-т философии РАН. — М.: Языки славянских культур, 2012. — 384 с.
5. Варфоломей, патриарх. Приобщение к таинству: Православие в третьем тысячелетии / Всесвятейший Вселенский Патриарх Варфоломей. — М.: Эксмо, 2008. — 368 с.
6. Гуроян Виген. Воплощенная любовь: Очерки православной этики. — М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2002. — 272 с.
7. Давыденков Олег, прот. Догматическое богословие. — М.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2015. — 624 с.
8. Дворкин А. Л. Очерки по истории Вселенской Православной Церкви. Курс лекций. — Нижний Новгород: Христианская библиотека, 2014. — 1024 с.
9. Евдокимов Павел. Православие / Пер. с фр. — М.: ББИ, 2012. — 500 с.
10. Жизнь во Христе: Нравственный катехизис. — Львов: Издательство Украинского Католического Университета, 2004. — 174 с.
11. Зайцев А. Н. История Церкви. Вторая ступень. История. — М.: Никея, 2016. — 272 с.
12. Иванцов-Платонов Александр Михайлович. Ереси и расколы первых трех веков христианства. Изд. 2-е, испр. — М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011.— 352 с.
13. История Древней Церкви. Часть I. 33-843 гг. — М.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2012. — 592 с.
14. Ігор (Ісіченко), архиеп. Загальна Церковна Історія. — Харків: АКТА, 2006. — 602 с.
15. Карташев А. В. Вселенские Соборы. — М.: Эксмо, 2006. — 679 с.
16. Клеман Оливье. Отблески света: Православное богословие красоты / Пер. с фр. — М.: ББИ, 2004. — 100 с.
17. Клеман Оливье. Рим. Взгляд со стороны / Пер. с француз. прот. Алексея Гостева; Ред. Александр Занемовец. — М.: СКИМЕНЬ, 2006. — 128 с.
18. Костюк К. Н. История социально-этической мысли в Русской Православной Церкви. — СПб.: Алетейя, 2013. — 448 с.

19. Красовицкая М. С. Литургика. Курс лекций — М.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2016. — 224 с.
20. Маккалох Диармайд. Христианство. Три тысячи лет. — М.: Эксмо, 2016. — 1192 с.
21. Малков П. Ю. Введение в Литургическое Предание. Таинства Православной Церкви — М.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2016. — 352 с.
22. Мартишин Д. С. На шляху до віри: основи Православ'я: навч. посіб. / протоієрей Діонісій Мартишин. — К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010. — 184 с.
23. Мартишин Д. С. Основи православної віри: [Навч. посіб. для студ. МАУП]. — К.: МАУП, 2005. — 176 с.
24. Мартишин Діонісій, прот. Благовістить оновлення світу: Духовні бесіди зі студентською молоддю на православні свята. — К.: Духовно-просвітницький Центр імені Святих Апостолів, 2012. — 88 с.
25. Мартышин Дионисий, прот. Церковь и мир: беседы на церковные требы. — К.: Духовно-просветительский Центр имени Святых Апостолов, 2013. — 56 с.
26. Мать Мария (Скобцова). Типы религиозной жизни / Предисл. прот. Сергия Гаккеля. — М.: Свято-Филаретовская московская высшая православно-христианская школа, 2002. — 68 с.
27. Мейендорф И., прот. Единство империи и разделения христиан. Церковь в 450-680 гг. — М.: Православный Свято-Тихоновский гуманитарный университет, 2012. — 520 с.
28. Огляд історії християнства: Навч. посібник. — К.: Світ знань, 2007. — 720 с.
29. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви. — М.: Отдел внешних церковных связей Московского Патриархата, 2001. — 128 с.
30. Основы учения Русской Православной Церкви о достоинстве, свободе и правах человека. — М.: Издательство Московской Патриархии, 2010. — 32 с.
31. Пелікан Ярослав. Ісус крізь століття / Пер. з англ.—К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2015. — 344с.
32. Петрунин В. В. Политический исихазм и его традиции в социальной концепции Московского Патриархата / Владимир Петрунин. — СПб.: Алетейя, 2009. — 164 с.
33. Пеций Михаил, прот., Мартышин Дионисий, прот. Введение в социальную работу Церкви: учеб. пособие / прот. Михаил Пеций, прот. Дионисий Мартышин. — К.: Духовно-просветительский Центр имени Святых Апостолов, 2015. — 198 с.
34. Пеций Михаил, прот., Мартышин Дионисий, прот. Современные проблемы христианской философии истории: учебное пособие. — К.: ДП «Изд. дом «Персонал», 2016. — 198 с.

35. Православний катихізіс. Основи християнського віровчення. — К.: Видавничий відділ Української Православної Церкви, 2012. — 334с.
36. Райт Т. Главная тайна Библии: Смерть и жизнь после смерти в христианстве / Том Райт; [пер. с англ. М. И. Завалова]. — М.: Эксмо, 2009. — 384 с.
37. Религиозная этика: краткий конспект лекций для студентов заочников / Автор-сост. прот. Дионисий Мартышин. — К.: ДП «Издат. дом «Персонал», 2011. — 82 с.
38. Смирнов Е. И. История Христианской Церкви — М.: Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2013. — 768 с.
39. Чернышев В. М. Религиоведение. — К.: Общество любителей православной литературы, 2003. — 336 с.
40. Чопей Богдан, Мартышин Дионисий, прот. Основы социального учения Русской Православной Церкви: учеб. пособие / Богдан Чопей, прот. Дионисий Мартышин. — К.: Духовно-просветительский Центр имени Святых Апостолов, ДП «Издательский дом «Персонал», 2013. — 306 с.
41. Шмеман А., прот. Вера и Церковь. Сборник / Сост., вступ. ст. А. Яковлева. — М.: Книжный Клуб Книговек, 2012. — 592 с.
42. Яннарас Х. Ч. Свобода етосу / Пер. з англ. — К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2003.
43. Яннарас Христос. Вера Церкви: Введение в православное богословие / Пер. с новогреч. — М.: Центр по изучению религий, 1992. — 232 с.
44. Яннарас Христос. Истина и единство Церкви / Пер. с новогреч; под ред. А. В. Маркова. — М.: Свято-Филаретовский православно-христианский институт, 2006. — 184 с.

Додаткова література:

45. Александр (Драбинко), архиеп. Бог, Человек, Церковь. — К.: Издательский отдел УПЦ, 2012. — 188 с.
46. Алексей II, Патриарх Московский и всея Руси. Торжество Православия // Православие и духовное возрождение России. — Екатеринбург: Издательский дом «Пироговъ», 2003. — 416 с.
47. Антоний, Митрополит Сурожский. Труды. — М.: Практика, 2002. — 1080 с.
48. Бочков Павел, свящ., Мартышин Дионисий, прот. Выбор веры: Церковь или идеология: классификация церковных расколов постсоветского периода: Монография / свящ. Павел Бочков, прот. Дионисий Мартышин. — К.: ДП «Издательский дом «Персонал», 2012. — 264 с
49. Булгаков С. Н. История экономических и социальных учений / Сергей Николаевич Булгаков; вступ. статья, сост. и примеч. В. В. Сапова. — М.: Астрель, 2007. — 988 с.
50. Вениамин (Новик), игумен. Православие. Христианство. Демократия. Сборник статей. — СПб.: Алетей, 1999. — 368 с.

51. Владимир (Сабодан), Митрополит Киевский и всея Украины. Экклезиология в отечественном богословии. — К.: Издательский отдел УПЦ, 1997. — 512 с.
52. Вольф Мирослав. По подобию Нашему. Церковь как образ Троицы / пер. с англ. О. Розенберг. — Черкассы: Коллоквиум, 2012. — 424 с.
53. Гуроян Виген. Наследие Рая. Размышления о садоводстве. / Пер. с англ. — К.: Дух і літера, 2011. — 120 с.
54. Деркач А. Л. Государственно-церковные отношения. — К.: Издательский отдел УПЦ, 2009. — 320 с.
55. Иларион (Алфеев), епископ Венский и Австрийский. Православное свидетельство в современном мире: Доклады, интервью, слова. — СПб.: «Издательство Олега Абышко», 2006. — 416 с.
56. Иоанн (Зизиулас), митрополит. Бытие как общение: Очерки о личности и Церкви / Предисл. прот. Иоанна Мейендорфа; Пер. с англ. Д. М. Гзгзяна. — М.: Свято-Филаретовский православно-христианский институт, 2006. — 280 с.
57. Иоанн (Зизиулас), митрополит. Общение и инаковость. Новые очерки о личности Церкви / Пер. с англ. — М.: ББИ, 2012. — 497 с.
58. Карташев А. В. Воссоздание Святой Руси. — М.: Белорусский Экзархат, 2011. — 540 с.
59. Карташев А. В. Очерки по истории Русской Церкви. — М.: Эксмо, 2010. — 544 с.
60. Кирилл, Митрополит Смоленский и Калининградский. Вызовы современной цивилизации. Как отвечает на них Православная Церковь? — М.: Даниловский благовестник, 2002. — 144 с.
61. Кирилл, Митрополит Смоленский и Калининградский. Свобода и ответственность: в поисках гармонии. Права человека и достоинство личности. — М.: Отдел внешних церковных связей Московского Патриархата, 2008. — 240 с.
62. Кюнг Ганс. Христианский вызов / Пер. с нем. — М.: ББИ, 2012. — 465 с.
63. Кюнг Ганс. Церковь / Пер. с нем. — М.: ББИ, 2012. — 677 с.
64. Мень Александр, прот. Церковь и мы: Домашние беседы. М.: ИД «Жизнь с Богом», 2012. — 256 с.
65. Михаил (Мудьюгин), архиеп. Введение в основное богословие. — М.: Общедоступный Православный университет, основанный протоиереем Александром Менем, 1995. — 232 с.
66. Михаил (Мудьюгин), архиеп. Православное учение о личном спасении. Спасение как цель и как состояние. — СПб.: Сатись, 2010. — 226 с.
67. Основи соціальної концепції Української Православної Церкви. — К.: Інформ.-вид. центр УПЦ, 2002. — 80 с.
68. Українська Православна Церква на межі тисячоліть. Документи і матеріали. — К.: Видавничий відділ Української Православної Церкви, 2012. — 286 с.

69. Учение о спасении в разных христианских конфессиях. — М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2005. — 168 с.
70. Фиолетов Н. Н. Очерки христианской апологетики. — Клин: Фонд «Христианская жизнь», 2000. — 240 с.